

Szabó Sándor

A SADLERIANA PANNONICA (FRAUENFELD 1865) VISSZATELEPÍTÉSÉ-
NEK KEZDETI TAPASZTALATAI A BÜKKI NEMZETI PARK TERÜLETÉN

INITIAL EXPERIENCES ON RESETTLING OF SADLERIANA PANNONICA /FRAUENFELD 1865/
IN ITS FORMER PLACE OF HABITATION IN THE AREA OF BÜKK NATIONAL PARK

ABSTRACT:

Author writes about the experiments to resettle the species, and about the results and experiences of the two years investigation.

Az 1979-óta a Bükk-hegységben folyó komplex ökológiai feltáró munka adatai szerint a vizsgált egykori élőhelyek jelentős részéről (30 %) kipusztult a Sadleriana pannonica. A faj autökológiájával kapcsolatban nyert tapasztalatok feljogosítottak arra, hogy a kipusztult élőhelyekre megkíséreljem a visszatelepítést.

A visszatelepítést a következő problémák nehezítették:

- a, a Sadleriana pannonica szűk tűrésű euryök faj.
- b, A "donor" élőhely és a fogadó élőhely közötti különbség.
- c, A szállítás módja.
- d, A megtelepedés mennyire nyugodt körülmények között megy végbe.

Az előző kísérletre 1987. szeptember 24-én került sor a Szalajka-patakban a Felső-tó alatti hídnál. A telepítés feletti részben kisszámban élt a faj, de 1 dm² -es részen sosem volt 1-2 egyednél több. A telepítés helyére a Szalajka-forrástól kézben 5 db kb. 1 dm² nagyságú lapos mészkövet vittünk át, melyeken darabonként kb. 100-100 egyed volt. Az áthelyezés alkalmával az egyedek 10-20 %-a azonnal lesodródott a kövekről. Utánna 1 napra az egyedek (az eredeti szám) 38 %-a, 2 napra 35 %-a volt az élőhelyen. Az egyedek többsége a kövek aljára húzódott (72,2 %), 20,03 %-a a környező apró kövekre telepedett. Közel egy év múltán, 1988. július 26-án a telepítés helyén csak egy ponton találtam élő egyedeket (kb. 2 dm² -es területen 17 db-ot). Ez a hely rendkívül intenzíven háborgatott része a Szalajka-völgynek. Az áttelepítési kísérlet közel egy éves tapasztalat alapján pozitív, de addig amíg a patakmeder háborgatása nem szűnik meg, a további telepítésnek nincs értelme.

A Szalajka-völgy másik pontján, a Szikla-forrásnál is történt áttelepítési kísérlet. Itt az utóbbi időszakban lényegesen lecsökkent az egyedszám és a korábbi 15 - 20 mm-es szakaszra kiterjedt élőhely ebben az időszakban csak a

forrás közelére korlátozódott. A "donor" élőhely a Szikla-forrás alatti hídnál lévő oldalági ér volt. Köveken kb. 300 egyedet szállítottam át. Itt a Szikla-forrás és a Szalajka-patak vize találkozásánál, a patakban lévő kövek "árnyékába" helyeztem az egyedeket. A közvetlen elsodródás minimális volt. A következő napon a csigák 15 - 20 cm távolságon belül, szigetszerű eloszlásban szóródtak szét. Egy hónap múlva a telepítés helyén lévő cönológiai vizsgálat (50 x 50 cm-s kvadrát), 104 egyedet számlált kummulatív eloszlásban, két hónap múlva (1988. szeptember 24-én) 254 (!) egyed volt. Az egyedek kb. 40 %-a egészen fiatal példány. A forrás és a vizsgált (telepített) élőhely közötti erős sodrás nem teszi lehetővé az ilyen nagy számú áthúzódat (80 cm/sec), valamint a fiatal egyedek nagy száma pozitívra teszi a kísérletet.

A fenti eredményeken felbuzdulva megkísérletem a nagyobb távolságra való áttelepítést. A módszer a következő volt: egy hűtőtáskában lévő műanyag kádba helyeztem patakvizet és ebbe raktam kövekkel együtt csigákat. A folyamatos oxigén ellátást egy campingpumpára szerelt akváriumi porlasztóval biztosítottam. Az 1-2 órás szállítás során a víz hőmérséklete maximum 0,5 C-t emelkedett. A csigák nagy része azonban lejött a kövekről. Ez gondot okozott a kihelyezésnél, de csendes sodrás árnyékába öntve őket, az azonnali elsodródás minimális volt.

Ilyen módon végeztem munkámat a Jávorkútnál és a Bán-pataknál. A Jávorkút vizében 5 éve biztosan nem él vizicsiga. Az irodalom szerint Bythinella austriaca élt itt (VARGA 1976/77). A Szalajka-patak Szikla-forrás alatti hídnál begyűjtött egyedeket telepítettem át (1988. július 26-án) a forrás medencéjébe és a kifolyó utáni forrás-patakba (200-200 db-t). Egy hónap múlva, több alkalommal ellenőriztem, a forrásmedencében 3-8 egyedet, a forrás-patakban 8-20 egyedet figyeltem meg. (Ezek a kövek felszínén mozogtak, a kövek alatt még volt több is, de nem mertem bolygatni a kicsiny élőhelyet). Két hónap múlva a forrás-patakban, gyerekek által épített gát miatt, a pangó vízben, finom iszappal álló üledék halmozódott fel az aljazaton, és a mederben lévő apró fehér mészakő nagy részét kihordták. Az élőhely így megsemmisült. A forrásmedencében 8-10 egyedet figyeltem meg.

A Bán-patak vizében csekély egyedszámban inekvális-inzuláris eloszlásban él a Sadleriana pannonica. (SZABÓ, 1985). A telepítés az inekvális eloszlást mutató patakmederrészbe egy szivárgó oldalág magasságában történt. (1988. július 26-án, 300 egyed). Másnap az egyedszám az eredeti 2,95-szörösét adta kummulatív eloszlásban. Egy hónap múlva a patakmederben a telepítés felett közvetlenül, mintegy 60-50 cm magas, jól megépített gátat létesítettek. (Szigorúan védett terület!). A réseken lezúduló víz sebessége az eredeti többszöröse lett. Az élőhely károsodását az eloszláskép szemléletesen mutatja. Az egyedszám a fő mederben, a telepítés előttinek a felére (!) 37 db csökkent, és szigetszerű eloszlást mutatott. A védett oldalágban lényeges változás nem történt. Újabb egy hónap múltán (1988. szeptember 26.) az élőhely kiheverte az augusztusi károsodást, az egyedszám és az eloszláskép visszaállt a telepítés utáni értékre, sőt az élőhely mintegy 4-5 méter hosszon növekedett.

A Mária-forrásnál szintén végeztem áttelepítést. (Az Ágnes-forrásból 200 db-t) (1988. augusztus 9-én). A telepítés helyén másfél hónap múlva mintegy 60 %-ban éltek a csigák, közülük 20 %-a fiatal példány volt.

Kontrollként megkísérletem a Szinva-patak vízrendszeréhez tartozó Bársony-forrásba telepítést (teljesen kiépített forrás), de már másnap nem volt egyetlen élő egyed sem. (1988. július).

Az eddigi eredmények azt mutatják, hogy az arra alkalmas helyeken sikeres lehet a Sadleriana pannonica visszatelepítése. A megtelepedést elsősorban az élőhely háborítatlansága befolyásolja.

IRODALOM

- SZABÓ, S. (1985): Adatok az ÉNy-i Bükk patakjaiban élő *Sadleirana pannonica* (FRAUENFELD) eloszlásviszonyaihoz, SOÓSIANA 13: 59-62.
- VARGA, A. (1976/77): A Bükk-hegység Mollusca-faunája. Fol. Hist. nat. Mus. Matr. 4: 37-62.

Szabó Sándor
Kunszentmiklós
Mészöly Pál u. 13.
H-6090